

הלכות תפלה קבד־קה

שמו

יב ולא יענה אמן קצרה ^{קסו} אלא ארוכה קצת כדי שיוכל לומר אל מלך נאמן ^{קסז} כי זהו פירושו של אמן והם ראשי תיבות שלה ^{קפ}.

ולא יאריך בה יותר מדאי ^{קפ"ג} לפי שאין קריאת התיבה נשמעת כשמאריך יותר מדאי ^{קפ"ד} ואם יש קצת מהעונים שמאריכים יותר מדאי ^{קפ"ה} א"צ הש"ץ או שאר המברך להמתין עליהם אם ברכה שלאחריה היא ברכה שאינה חובה על הכל לשמוע אבל אם מוציא את הרבים ידי חובתו ^{קפ"ו} צריך להמתין אף על הטועים ומאריכים באמן כדי שישמעו ויצאו ידי חובתן גם הם:

יג העונה אמן לא יגיבה קולו יותר מהמברך ^{קפ"ז} שנאמר ^{קפ"ח} גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדו:

יד מי ששכח ולא אמר יעלה ויבא בראש הודש ^{קכ"ד} או בחולו של מועד ^{קכ"ה} וכן בכל דבר שצריך לחזור בשבילו ^{קכ"ו} יש לו תקנה שיבין דעתו וישמעו מש"ץ כל י"ח ברכות מראש עד סוף ^{קכ"ז} כאדם שמתפלל לעצמו ולא יפסיק ולא ישיח ופוסע ג' פסיעות לאחוריו ^{קכ"ח} שכיון שכבר התפלל אלא ששכח מלהזכיר הש"ץ מוציאו ידי חובתו אע"פ שהוא בקי ^{קכ"ט}. אך אין כל אדם יכול לכיון דעתו לשמוע מש"ץ מראש ועד סוף ^{קל'} (ושמא לבבו יפנה ולא ישמע מש"ץ איזה דבר המעכב בתפלה ^{קל"ב}) לכן מוטב להתפלל בעצמו:

קבה דיני קדושה ובו ד' סעיפים:

א כשם שמצות קדוש היא שהש"ץ אומר יתגדל ויתקדש כו' בשביל כל הציבור ^{קל"ג} והם עונים אחריו אמן יחא שמיא רבא כך היא מצות הקדושה ^{קל"ד} לכתחילה שיאמר הש"ץ נקדישך ^{קל"ה} או נקדש ^{קל"ו} והציבור שותקין ומכוונים למה שש"ץ אומר ^{קל"ז} עד שמועדי לקדושה ואז עונים הצבור קדוש וכן בלעומתם [וב] ובדברי קדשך ^{קל"ח} ואפילו אם יש מ' ויותר השומעים ומכוונים לש"ץ ^{קל"ט} (אין ליחיד לומר עם הש"ץ נקדישך או נקדש שכיון שקבעו נוסח זה בקדושה יש לנהוג בו דין קדושה כמו בקדוש וברוך ואין אומרים דבר שבקדושה כפחות מעשרה ^{קל"י} ולש"ץ יש מ' השומעים ומכוונים לו ^{קל"י} וְלוּ מִי שֹׁמֵעַ) ואם רצה לומר מלה במלה:

קטו ברכות זח, א לני הרי"ף ורא"ש סי' יז. מור ושוע"ע סי"ח.
קסז רמב"ם ברכות סי' קכו והנהגות מייחזקות (רי"ק פ"א נה"ל ברכות) בשם ירושלמי. שו"ע שם. וראה תוס' שבת קט"ז, ב ד"ה אהר.
קצו לבוש סוף סי' ס"ד. וראה שבת שם. וראה לעיל סי' סא סי"ד.

קח ברכות שם. מור ושוע"ע סי"ח. וראה במע"ף הקדום.
קטו תוס' ברכות שם ד"ה כל שוריע שם.
קכ בה"ש אדרות תיים (הל' סעודה סי' י). שו"ע סי"ט.
קכא ח"א סי' קטז וראה לקמן סי' קכח סכ"ד חכ"ט.
קכב ברכות זח, א. מור ושוע"ע סי"ב. ט"ז סי' ז.
קכג תהלים ל"ד, ד.
קכד שנתבאר דיני כבוד ושוע"ע סי' תכב סי"א.
קכה שנתבאר דיני לקמן סי' תצ סי"ג.
קכו בה"ג סוף"ל דברכות. תוס' ברכות כג, ב ד"ה מענה. רא"ש ברכות פ"ד סי' יד. מור ושוע"ע סי"ג.
קכז ראה לעיל סי' תשי"ג.
קכח ראה לעיל שם.
קכט ע"י לעיל סי' ס"א וש"ץ. וראה הקרי הלכות ח"ז פ"ג, א. קל תשל"ב בהנהגות השור הובא בב"ה. מ"א סי' פז. וראה

סימן קכה
א רא"ש בתשובה כלל ד סי' יט. וראה לעיל סי' נו ס"ד.
ב ע"י צ"צ א"ח סי' קט, אם היא מצוה מוה"ת.
ג סידור רס"ג (עני' לח), רנב"ם בסדר התפלה. רא"ש שם. שו"ע סי"א. וז"ל (נקדישך) בנסח בסידור.
ד מחזור ויטרי עני' 66. מור (ראה ב"י) ממנהג אשכנז. לבוש סי"א. וראה לעיל סי' נט סי"ב. סי' צה סי"א. סי' קט ריש סי' נט"ה.
ה ב"י. שו"ע שם. ח"א סי' א. וע"י לעיל סי' קט סי"ה.
ו ב"י.
ז ח"א שם, כשם הנהגת ישי נוהלים (אחרת התפלה רש אות ד').
ח כדלעיל סי' נה סי"ב וש"ץ.
ט ראה רא"ש בתשובה כלל ד סי' יט. ומ"א שם. וראה גם לעיל סי' נו סוף ס"ד וש"ץ.
י ט"ז סי' א.

הלכות תפלה קבה

שנ

עם הש"ץ בלחש אין איסור ברבר שכיון שהם אומרים כל מלה ומלה יחדיו^א אמירת שניהם נחשבת כאחת כמו שיתבאר בס' קפ"ג: אלא שאין לעשות כן לכתחלה אלא מדוחק^ב וכמו שיתבאר שם וכמו שנתבאר בס' ק"ט יד.

וכל זה ביחוד^{טו} אבל אם כל הצבור נהגו לומר נקדישך עם הש"ץ אע"פ שאין אומרים בלחש מלה במלה עם הש"ץ אין למהות כיון שמקדישין בעשרה ואע"פ שאינו נקרא צבור אלא כשאחד אומר וט' שומעין ועונין אבל כשכל אחד אומר לעצמו כיוודים הם כמו שיתבאר בס' תקצ"ד מ"מ ברבר שבקדושה א"צ לכך שלא אמרו אלא אין אומרים דבר שבקדושה בפתוח מעשרה אבל עשרה ראשים כולם לומר נקדש כמו שאומרים קדוש וברוך שהוא עיקר הקדושה ואע"פ^כ אומרים כל הצבור אפילו שלא בדרך ענייה אחר הש"ץ כגון קדושת ובה לציון לדברי האומרים שאינה נאמרת אלא בי"ט אלא שבקדושת י"ח יש להגות לכתחלה כמו בקדיש שאמן יהא שמיה רבא הוא ענייה שעונין הצבור^{יז} אחר יתגדל שאמר הש"ץ כמו עניית אמן אחר הברכות וכן בקדושה יש לענות קדוש וברוך אחר נקדישך או נקדש שאמר הש"ץ אלא א"כ מדוחק שמוכרח לומר עם הש"ץ כמו שנתבאר בסיומן ק"ט י"ח.

ויש נזהגין בן מטעם הירוע להם^{יט} אפילו שלא מדוחק לומר כל נוסח הקדושה עם הש"ץ מלה במלה בלחש וחובת נקדישך ונעריצך וקדוש קדוש קדוש בקול רם:

ב אסור לדבר באמצע קדושה^כ וכל המדבר עליו הכתוב אומר^{כא} ולא אורי קראת יעקב וגו' כמו שנתבאר בסיומן נ"ז^{כב} ואפילו יש מנין בלעדו אסור^{כג} ואפילו ללמוד אם לא בשעה שהש"ץ מנגן בשעת הנגון ולא בשעה שמחזק האותיות והנוסח שמוסיפין בשבת אינו מכלל קדושה ומו"מ אסור לספר בין קדוש לברוך כמו שנתבאר בס' נ"ז^{כד} ומוב שלא לספר עד אחר אמן של האל הקדוש^{כה}.

ויראה הש"ץ לסיים לעומתם כו' וברברי כו' קודם שיתחילו הקהל ברוך וימליך^{כו}:

ג ונהגין לאשא העינים למרום בשעה שאומרים קדוש קדוש קדוש^{כז} ומוב שתהינה סגורות^{כח} וכן נזהגין שמענענין גופן ונושאים אותן מן הארץ^{כט} וסמך למנהג מוס' היכלות ברובים אתם לה' שמים ויורדי מרכבה אם תאמרו ותגידו לבני מה שאני עושה בשעה שמקדישין ואומרים קדוש קדוש קדוש ולמדו אותן שיהיו עיניהם נשואות למרום לבית תפלתם ונושאים עצמם למעלה כי אין לי הנאה בעולם כאותה שעה שעניניהם נשואות בעיני ועיני בעיניהם וכאותה שעה אני אוהו כבסא כבורי בדמות יעקב ומחזקה ומנשקה

יא ט"ז שם.	כא ישעיה מג, כב.
יב ס"א.	כב ס"ז וש"ג.
יג ט"ז שם.	כג ת"א ס"ק א, בשם הגהת יש נהלין (אהרת התפלה ריש אות ד).
יד ס"ז וש"ג.	כד שם וש"ג.
טו כן תשמע להדיא ברא"ש שם.	כה ראה מנהגי מנהיג' ה' תפלה (סוף אות ב), הובא בדרכי משה. עי' רמ"א סי' 10 ס"ג, ולעיל שם סוף ס"ה וש"ג.
טז ראה לעיל ס' ג' נ"ב ס"ב וש"ג.	כו ת"א ס"ק א, כשם ספר ספרים ס' תנו.
יז מרכות ג' נ"א (עונין היא כו').	כז מור בשם מהג' אשכנז וצורת רמ"א ס"א.
יח ס"ז וש"ג, וראה שם בסוף ס"ה שנתנה קדוש (באמצע שנת"ע) בברכת אתה קדוש גם כשלא שמע נקדישך.	כח ט"ז ס"ק ב.
יט האר"י פתח שער חזרת עמידה פ"ב, הובא במ"א ס"ק ב.	כט רמ"א שם. וראה מור. המנהג ס' נב. שבלי הלקט ס' אהבה הובא בב"י, ורמ"א ס"א.
כ שבלי הלקט ס' ח בשם חס"ד דרך ארץ וזוטא. מנהיג' אהבה הובא בב"י, ורמ"א ס"א.	כ ס"ז ס"ק ב.

הלכות תפלה קההקבו

שנא

ומוכיר גלותם וממחר גאולתם ואמרו במדרש⁷ ובשתים יעופף מכאן תקנו לעוף אדם על גליו בשעה שאומרים קדוש קדוש קדוש ולא כאותם שדולגים וקופצים⁸ ויש מי שקבלה בידו⁹ שירים גופו ועקביו למעלה בברוך וימלוך כמו בקדוש.

ויש מי שהיה נוהג מטעם הידוע לו¹⁰ לברוע בברוך וימלוך ולקוף בשם ואין בזה משום איסור השתחוויה במקום שלא תקנו חכמים¹¹ כמו שאין איסור בברוע באמצע ברכות י"ח מטעם שנתבאר בס"י ק"ג¹².

ויוהר לבין גליו בשעה שאומר קדושה עם ש"ץ¹³ כמו שנתבאר בס"י צ"ה¹⁴:

ד' השומע קדושה במקום אחד ונכנס לבית הכנסת ומצא צבור אומרים קדושה חוזר ועונה עמוה¹⁵:

קבו דין ש"ץ שמעיה וכו' ד' סעיפים:

א ש"ץ שמעיה ודילג אחת מכל הברכות¹⁶ וכשמזכירין אותו יודע לחזור למקומו¹⁷ אין מסלקין אותו מן התיבה אלא חוזר למקום שמעיה כמו יחיד המיועז¹⁸.

אבל אם דילג ברכת המינים מסלקין אותו מהתיבה מיד ואין ממתינים לו עד שיזכירוהו כי שמה נורקה בו מינות ואינו רוצה לקלל עצמו לכן דילג ברכה זו¹⁹ ומ"מ אין מסלקין אותו מלהיות ש"ץ משום פעם אחת²⁰ כיון שיש לומר שמעיה.

ואם התחיל בה ושעה אין מסלקין אותו מהתיבה²¹ וכן אם דילג ראש הברכה וסיים חתימתה אין מסלקין אותו²² אלא חוזר לראש הברכה²³ וכן אם לא רצה לומר ולכופרים אלא ולמלשינים אין מסלקין אותו מפני שיש מקומות שאומרים לכתחלה ולמלשינים²⁴:

ב ש"ץ שמעיה ואינו יודע לחזור למקומו²⁵ יעבור אחר תחתיו ולא יהיה סרבן באותה שעה כמו שנתבאר בס"י נ"ג²⁶ ומתחיל מתחלת הברכה שמעיה זה²⁷ אם היה הטעות באמצעות ולא די שיחזור למקום שפסק ראשון מפני שאי אפשר לחלק ברכה אחת לשנים²⁸ ואם היה הטעות בג' ראשונות מתחיל בראש ובג' אחרונות מתחיל בעבודתו²⁹. שג' ראשונות חשובות כאחת וכן ג' אחרונות כמו שנתבאר בס"י ק"ד³⁰:

ג שנתבארו דיניו לעיל ס"י קט"ד.
ד ברכות שם. מור וש"ע שם. מ"א ס"ק ב.
ה הרב רבינו יונה ברכות שם. לבוש ס"א.
ו מ"א שם. וראה פרישת את ב.
ז ברכות שם כמ, א. מור וש"ע שם.
ח מ"א ס"ק א. וראה ש"ת משפט צדק ח"ב ס"י מ.
ט וראה לעיל ס"י קד ס"ה.
י וז"ל בסידור.
יא משנה ברכות דד, א (עפ"י הרמב"ם ורשב"א שבסעף הקדום וש"ג). מור וש"ע ס"ב.
יב ס"ט.
יג וראה לקמן ס"י קכח ס"ב: לא הצריכהו לחזור לראש התפלה מפני מורה הציבור. ואם מעה בברכת יוצר, ע"י לעיל ס"י נ"ב ס"ה.
יד וראה ת"י ברכות שם.
טו רב הונא שם. מור וש"ע שם.
טז ס"ח וש"ג.

ל תחומא פ' צו, יג הובא בברך הבית (כ"י). ט"ז שם. מ"א ס"ק ב.
לא מ"א שם.
לב ש"ל"ה עניני תפלה (סדר"ה כ"פ און), הובא במ"א שם.
לג מנחת חנוך"ל הל' תפלה (סוף אות ב).
לד מ"א בשם ש"ל"ה שם.
לה ס"ג.
לו שו"ע ס"ב. מ"א ס"ק ג בשם האר"י (פרי עין חיים שער חרות נעדרה. פ"ב. שער הכוונות ענין חרות הנעדרה רד"ש ג).
לז מ"א וש"ג. ומנהג הב"ד לבנות הרגלים ע"י אחר האל הקדוש, וראה ס' המנהגים – חב"ד ע' 18.
לח השב"א בתשובה ח"א ס' רמב. ת"א ס"א.

סימן קכו

א ברכות כט, א.
ב רמב"ם פ"י מלה"ל תפלה הל"ג (ראה ב"י). רשב"א ברכות שם. טור. שו"ע מ"א. וראה בסעף הבא.